

Bessenyei György: Rómának viselt dolgai. Közzéteszik a budapesti Kölcsey Ferenc gimnázium 1965/66. évi IV./a osztályának munkaközössége. Szerkesztette és jegyzetekkel ellátta: Adámné Révész Gabriella. Az előző dr. Hollós István igazgató, a bevezető tanulmány Neményi Kázmér munkája. Bp. 1966. Tankönyvkiadó V. 330 l.

Tudjuk, hogy Kazinczy igazságtalan volt, amikor olyan sommásan szóla le — „Voltairi románkának” nevezvén — a pályája befejezése előtt álló Bessenyei egyik fő művét, a *Tariménes utazását*. A lekicsinylésben azonban mégis ott kell éreznünk az igazság egy mozzanatát: az ötvenhat esztendő „öreg” és kései alkotásai nem abba a korba ille- nek, ahol már bontakozik Berzsenyi, Kölcsey, Katona és Kazinczy tehetsége. Műfaj, jelleg és mondanivaló szerint is inkább a hetvenes éveket, fiatalságának nagy évtizedét idézik ezek a művek, azt a korszakot, amelyben ő, az *akkori* Bessenyei viszont éppen a tizes évek említett óriásainak korai társaként áll előttünk. Esztétikailag igazán érvényes, öntörvényű alkotások létrehozása nélkül, de megélte már a Berzsenyiben dúló feszültséget: neki volt szüksége először ama „gigászi műfegyelem” látszatára elfedni s megvédeni szenzibilitását; a fiatal Bessenyei számára a bánki sztoicizmus jövőtehetetlen, tragikumot ébresztő megsértése már csaknem ugyanolyan lehetőség, mint Katona drámájában lesz; az ifjú filozófust pedig — néha szöszերinti egyezésekkel — Kölcseyre jellemző ismeretelméleti problémák gyöttrik s ő, a Programadó találja meg azt az utat, amelyet Kazinczy teljesít ki nagy művével, a nyelvújítással. S milyen paradox, hogy míg a fiatal lényegszerint *kortarsa* a klasszicizmus nagy korszakának, az ezzel a korszakkal csaknem egyidőben újra fellángoló öreg a korábbi világ szinte „tisztá” képviselőjeként mutatkozik. Hiszen most írja meg — válaszképpen az egykorú francia bölcsék kihívására — nagy lélegzetű „systeme”-jeit, most a Tariméneést, amely minden gazdagságával együtt is — államregény, egy új század hajnalán előveszi újra Pope-ot, költi a *Debrecen siral- mát* a *Désastre de Lisbonne* magyar párja- ként s Millot-val hajol a római történelem eseményei fölé.

A „bihari remete” ez utóbbi foglatatossá- gának végeredményét kaptuk most (másfél- száz év után) kézhez ezzel az izléses, nagyon szép kiállítású kötetten. Nem egy történelmi pillanatnak, a XIX. század elejének, hanem egy korábbi s teljes korszaknak, a magyar felvilágosodás korának egyik karakteres művét, jellegzetes történetírói produktumát tette közzé a budapesti Kölcsey Ferenc gimnázium 1965/66. évi IV./a osztályának munkaközössége, amikor Bessenyei 1803-ban

keletkezett *Rómának viselt dolgai* c. munkáját kiemelte a kéziratár homályából. Kitérő választás — az író, a felvilágosodás kori történelemszemlélet, de az olvasók szempont- jából is egyaránt az. Az írás sajátos ízeit s nagyonyis jelleges eredetiségét szépen fejti ki a magvas és körültekintő kísérő tanulmány írója, Neményi Kázmér: Bessenyei az erudi- ciót, a tényanyagot kölcsönzi csak volterriá- nus elődjétől s azután mint kommentátor, a XVIII. század legmarkánsabb gondolatai- nak birtokosaként sétál és „álmodozik” a „nagy roppanások” között, csapongva, önel- lentmondásoktól sem megriadva fúzi közvet- len hangú, nemegyszer aktualizáló észrevéte- leit a Millot abbétól kapott tényekhez. Nem krónikát kapunk így, hanem eleven, esszébe hajló s dinamikus történelemírás s a műnek éppen ezt a vonását erősíti fel alaposan a sajtó alá rendező kollektíva egy kitérő ötlete. A szöveggözlésben ugyanis tipográfiaihoz is feltüntetették Bessenyei viszonyát forrásához s rögtön élénk ugrik az átvett anyag terje- delme s az oly sűrűn nekieredő gondolat útja — szinte az író műhelyébe pillanthatunk.

Az ötlet (s az egész vállalkozás is) termé- szetesen igen komoly filológiai feladatot jelentett s elismeréssel kell megállapítanunk, hogy az Adámné Révész Gabriella vezette munkaközösség a lehető alaposással végezte azt el. Nagyon jó, nélkülözhetetlen segítség ez a kötet az elkövetkezendő idők Bessenyei- kutatásai számára, méltó folytatása a Vajthó László neve által fémjelzett nemes hagyó- mánynak, amelynek történetéhez dr. Hollós István igazgató értékes adalékokat is közöl szép előszavában.

Biró Ferenc

Feszty Masa—Ijjas Antal: Feszty Árpád élete és művészete. Bp. [1966.] Múzeumi Ismeret- terjesztő Központ Propaganda Osztálya. 138 l. (A Művészettörténeti Dokumentációs Központ Forráskiadványai. 3.)

Feszty Masa és Ijjas Antal könyve, amely a századvég egyik legsikeresebb művészegyé- niségének életútját rajzolja meg, egyaránt számot tarthat a művészettörténet művelői- nek s az irodalomtörténet érdeklődésére. Ehelyütt a könyvnek inkább csak azokra a részére hívnánk fel a figyelmet, amelyek közvetlenül vagy közvetve irodalomtörténeti érdeklődéssel is bírnak. Az ilyen részletek száma a könyvben nem kevés, hisz Feszty pályáját már a kezdő évektől végig kísérik az irodalmi kapcsolatok. Ez utóbbira épp a jelen pályarajz derít fényt. E kapcsolatok elején az a barátság áll, amely a 70-es évek közepén a Margitszi- getre kijáró Gyulai s a Kemény Zsigmond vonatkozásában is nevezetes Tahyné (akiről a könyvben ugyancsak nem érdeklény bekez-